

ONTWIKKELINGSLIJNEN IN DEN =====

LANDBOUW.

=====

V.

DE BETEKENIS VAN HET TOENEMEN VAN HET KLEINBEDRIJF IN OOST-EUROPA.

Zooals we reeds opmerkten, komt de geweldige toename van het kleinbedrijf in den landbouw voor het grootste deel op rekening van Oost-Europa. RUSLAND, ESTLAND, LETLAND, LITTAUEN, POLEN, GRIEKENLAND, BULGARIJE, JOEGO-SLAVIE EN TSJECHO-SLOWAKIJE gingen er toe over het grootgrondbezit stuk te slaan en het onder de boeren te verdeelen. Ongetwijfeld ontstaat hierdoor allereerst "een troosteloze inzinking" in den landbouw, doordat hiermee tegelijk het bestaande productieapparaat, hoe gebrekkig het ook mocht functioneeren, wordt stuk geslagen en de nieuwe bezitters, de kleine en middelboeren noch over de noodige middelen, noch over de noodzakelijke onderlinge samenhang beschikken, die noodig zijn, om de productiviteit op het oude peil te handhaven. Volgens de scholastische beschouwingwijze van Rutgers zet hiermee een Afwikkelingsproces in, volgens de lessen van de West-Europeesche werkelijkheid worden hiermee de grondslagen gelegd voor een nieuwe ontwikkelingscyclus.

In de geweldige gebieden, waar het hier om gaat, werken de boeren veelal nog volgens methoden, zooals die in West-Europa voor 1000 jaar in gebruik waren! Van de toepassing der landbouwwetenschappen en moderne werktuigen is dan ook geen sprake, wat zijn uitdrukking vindt in het feit, dat de "primitieve" Hollandsche boer bijv. 4 maal zooveel van een HA land haalt als de Grieksche, Bulgaarsche, Roemeensche of Russische. De boeren leven daar nog bijna volkomen in gesloten huisbedrijf. Wat ze voor hun levensonderhoud nodig hebben, vervaardigen ze zelf. Bij het boerenbedrijf behoort daar nog, dat ze hun eigen bakker, slager, kleermaker, timmerman, oliefabrikant enz. zijn. Over G E L D beschikken ze nauwelijks, zoo dat ze zelfs veelal de pacht, die ze aan de grootgrondbezitters moesten opbrengen, in natura voldeden. DEZE BOEREN ZIJN DUS NOG NIET IN DEN MAATSCHAPPELIJKEN ARBEID GETROKKEN. ZE WERKEN NOG NIET IN

DE EERSTE PLAATS VOOR DE MARKT, MAAR VOOR HUN FAMILIE-KRING. Alleen wat overblijft, na in de eigen behoeften voorzien te hebben, komt op de markt, waarna ze met het verkregen geld eenige industrieproducten kunnen kopen, zij het gereedschappen of anderzins.

Het spreekt van zelf, dat dit gesloten huisbedrijf niet overal even gaaf bewaard gebleven is. Door de kapitalistische ontwikkeling in West-Europa werden voortdurend de fundamenteen ondergraven, doordat de industriele "waren"productie steeds goederen trachtte in te voeren, die in dat gesloten huisbedrijf werden vervaardigd. Zoo doorbreken de agrarische landen, die het dichtst bij de industriele centra liggen het gesloten ~~XXXXX~~ huisbedrijf het eerste (bijv. Estland, Letland, Finland, alsmede Tsjecho-Slowakije en Hongarije), terwijl Rusland, Bulgarije, Roemenië het het langst en volkomenst bewaren.

Voor RUSLAND deelt Rutgers ons mede, dat deze toestand in groote gebieden nog niet overwonnen is. Als hij over de prijzenpolitiek der Russische regeerders spreekt, vertelt hij, dat de industrieproducten boven den kostprijs verkocht worden, zoodat er een INDIRECTE BELASTING op ligt. Het spreekt vanzelf, dat dit remmend moet werken op de ontwikkeling van den landbouw, omdat de prijs der landbouwwerktuigen, metaalwaren, textielproducten daarmee stijgt. Rutgers meent echter, dat

"DE ARME BOEREN ER AL HEEL WEINIG DOOR GETROFFEN WORDEN", omdat deze "ZEER WEINIG INDUSTRIEPRODUCTEN KOOPEN".

"IN SOMMIGE STREKEN BESTAAT VOOR DE KLEINE BEDRIJVEN NOG VRIJWEL VOORZIENING IN EIGEN BEHOEFTE, OOK OP HET GEBIED VAN KLEEDING EN EENVOUDIGE WERKTUIGEN, ZOODAT DE HOOGERE INDUSTRIEPRIJZEN DAAR EEN ZEER ONDERGESCHIKTE ROL SPELEN". (Rutgers, blz.80).

In gewoon Hollandsch overgebracht beteekent dat, dat deze boeren nog verstoken zijn van de vruchten van den maatschappelijken arbeid, dat de resultaten van een paar honderd jaar technische ontwikkeling voor hen niet bestaan. We meenen, dat juist deze boeren, door de indirecte belastingen getroffen worden, doordat de mogelijkheid in den kring van den maatschappelijken arbeid getrokken te worden, daarmee wordt versperd, of in ieder geval zeer wordt bemoeielijkt.

Hiermede is, meenen we, voldoende het typische verschil tusschen den landbouw in Oost- en West-Europa aangegeven. Bij ons een gespecialiseerd landbouwbedrijf, dat alleen werken kan met behulp van de moderne industrie en techniek, waar het bezit van een stuk grond niet voldoende is, om het bedrijf van "boer" uit te oefenen. Behalve grond is nog een aanzienlijk bedrag aan geld noodig voor den aankoop van kunstmest en zaai-goed, alsmede geld voor het coöperatief gebruik van moderne werktuigen. In West-Europa is daarom de primitieve leuze van

LAND

"HET ~~AKKE~~ AAN DE BOER!" VOLKOMEN ZINLOOS. Als de "boer"

hier alleen grond heeft, heeft hij nog niets. In Oost-Europa kon deze leuze echter zulke psychische krachten ontketen, omdat de landbouw nog zoo primitief beoefend wordt. Heeft de boer daar een stuk grond, dan is dat praktisch voldoende, om zijn bedrijf te beoefenen. Het boerenvraagstuk werd daar dus voorloopig zeer eenvoudig opgelost, waarbij de Russische boeren het het radicaalste deden:

"DE BOEREN VERDEELDEN DEN GROND EN NAMEN DE PRODUCTIE-MIDDELEN WEG, WAARBIJ NIET DE ARMSTE, MAAR DE BEST-GESITUEERDE BOEREN HET GROOTSTE DEEL KREGEN." (Varga:

"Wirtschaftspolitische Probleme der proletarischen Diktatur", blz. 103). Zeer zeker hadden de armste boeren een grooter stuk kunnen nemen, maar dat had voor hen geen zin, omdat ze toch geen grooter stuk konden bewerken. De beter-gesitueerden, die voor de bewerking van den grond loonarbeiders in dienst konden nemen, hadden echter wel wat aan zoo'n groot stuk; ze konden het ook in exploitatie brengen. Zoo verliep de agrarische revolutie in Rusland dus in ieder opzicht "natuurlijk".

Bij de beoordeeling van de waarschijnlijk langzaam komende ontwikkeling van den landbouw in Oost-Europa (in Rusland zal ze sneller verlopen), kunnen we niet uitgaan van de Marxistische scholastiek, die de grotte der landdierijen, de groei van het aantal tractors en de vermeerdering van het landbouwproletariaat in het middelpunt der beschouwingen trekt. AMERIKA, AUSTRALIE en WEST-EUROPA HEBBEN BEWEZEN, DAT DE KAPITALISTISCHE ONTWIKKELING IN DEN LANDBOUW OVER DE COÖPERATIEVE SAMENVATTING VAN HET GEHEELE BOERENBEDRIJF LOOPT. Bij de bestudeering van het landbouwvraagstuk staat daarom de coöperatie der boeren in het middelpunt der belang-

stelling. Verder moet de aandacht vallen op de opbrengst per HA, alsook op het verbruik van kunstmest, omdat dit een van de vormen is, waarin de accumulatie in den landbouw zich votrekt, en verder op de specialisatie en de normalisatie.

Hoe staat het nu met al deze zaken in Oost-Europa? Is met de toename van het kleinbedrijf ook een "inzinking" ingetreden? Is er een achteruigang der technische hulpmiddelen te constateeren? Gezien de algemeene economische ontreddeering zijn onze verwachtingen niet al te hoog gespannen.

BODEMOPBRENGST IN 100 KG PER HA.
(volgens de Statistiek van het Int.Landbouw Instit.)

		TARWE	ROGGE	AARD- APPELEN	BEET- WORTELEN
Rusland	1901/05	6,9	7,4	65,9	147,5
	1909/13	6,9	7,5	69,1	161,1
	1923/26	7,2	7,5	85,2	122,1
Finland	1909/13	11,2	11,2	62,-	115,-
	1923/26	14,8	10,5	98,2	110,8
Estland	1909/13	9,2 ⁺	11,-	104,6	
	1923/26	9,6 ⁻	10,9	105,5	
Letland	1909/13	11,8	9,3	80,3	
	1923/26	10,2	8,9	95,4	
Littauen	1909/13	10,4	9,-	66,8	
	1923/26	10,6	9,7	104,6	
Polen	1909/13	12,4	11,2	103,1	245,1
	1923/26	11,9	11,2	115,1	200,3
Griekenland	1909/13	9,8	10,5	42,9	
	1923/26	6,-	7,-	?	
Bulgarije	1901/05	11,4	11,1	41,5	143,1
	1909/13	6,-	7,8	37,6	128,6
	1923/26	9,1	8,7	41,-	151,2
Joego-Slavië	1909/13	10,5	8,2	40,9	208,3
	1923/26	10,9	8,6	49,5	170,7
Tsjecho-Slowakye	1922	15,5	15,3	118,6	250,8
	1923/26	15,6	15,-	100,1	271,7

+ beteekent: gemiddelde over 1922/23

- beteekent: gemiddelde over 1924/26

OPMERKINGEN BIJ VOORGAANDE TABEL: Vooreerst moeten we er weer de aandacht op vestigen, dat de cijfers voor 1901/05 weinig vergelijkende waarde hebben, doordat ze over de oude gebieden berekend zijn. De cijfers voor Tsjecho-Slowakije zijn ook niet voor vergelijking vatbaar, doordat alleen de opbrengst over 1 jaar ter beschikking staat en niet het gemiddelde van een paar jaar.

RUSLAND heeft voor tarwe en rogge reeds de "vredesopbrengst" bereikt, het komt er voor aardappelen aanzienlijk overheen, terwijl de opbrengst aan beetwortelen nog sterk achter is. Over het algemeen valt dus te zeggen, dat de verdeeling van het grootgrondbezit niet remmend heeft gewerkt op de opbrengst per HA.

FINLAND vertoont voor tarwe ongeveer 30% stijging en voor aardappelen ongeveer 55%, terwijl beetwortelen sterk terug lopen.

ESTLAND beweegt zich om het voor-oorlogspeil met de tendenz tot stijging.

LITTAUEN beweegt zich over de heele linie in voorwaartsche richting, in het bijzonder in de aardappelcultuur.

POLEN

POLEN beweegt zich om het gemiddelde van voor den oorlog. Aardappelcultuur is krachtig verbeterd. Suikerbieten liepen achteruit.

GRIEKENLAND een hopelooze ineenstorting.

BULGARIJE beleefde onder het grootgrondbezit vanaf 1900 - 1914 een katastrofale ineenstorting. Na den oorlog treedt een ongekende verbetering in. De tarweopbrengst verbetert met 50%, rogge met 14%, terwijl ook aardappelen en beetwortelen krachtig vooruit gaan.

JOEGO-SLAVIE verbetert de opbrengst van tarwe, rogge en aardappelen, maar loopt voor beetwortelen terug.

Het totaalbeeld is dus lang niet zoo troosteloos, als wel te verwachten was. De meestelanden hebben de opbrengst per HA alweer op het voor-oorlogspeil, zelfs is ze er soms reeds aanzienlijk overheen. Afgezien van Griekenland, mogen we wel zeggen, DAT DE VERDEELING VAN HET GROOTGRONDBEZIT IN OOST-EUROPA NIET TOT EEN DALING VAN DE OPBRENGST PER HA HEEFT GEVOERD.

Laat ons nu zien, hoe het staat met den achteruitgang van de technische hulpmiddelen.

ACHTERUITGANG DER TECHNISCHE HULPMIDDELEN

In onze beschouwingswijze hebben we de kunstmest opgevat als een technisch hulpmiddel van den landbouw, zoodat we het vraagstuk eenigszins benaderen, als we het verloop van het kunstmestverbruik voor de betrokken landen nagaan. Voor verschillende landen, die we nu beschouwen beschikken we echter niet over getallen betreffende het stikstof- en kaliverbruik, zoodat we ons moeten beperken tot die van superfosfaat. Voor het doel, dat we voor ogen hebben, ~~is~~ is dat ook voldoende, want we willen alleen maar nagaan, of er een achteruitgang der technische hulpmiddelen is. Is deze inderdaad aanwezig, dan moet het verbruik in dalende lijn verlopen, vertoont het een stijgende lijn, dan beteekent dit een toenemen der technische hulpmiddelen.

VERBRUIK VAN KUNSTMEST IN 1000 KG.

	TSJECHO-SLOWAKIJE		LIT-ESTLAND LETLAND		TAUEN GRIEK.	
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
1919	9 500					
1920	36 000					
1921	99 000	139 500				
1922	150 000	105 920				
1923	334 000	168 230	14 106	19 798		
1924	369 623	188 190	14 639	28 106	28 250	47 370
1925	594 287	215 360	24 560	53 512	51 715	67 510
1926		230 000	18 777	?	61 401	49 840
1927		250 000	23 378	68 044		59 477
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====

POLEN. De landen, die het tegenwoordige Polen omvat, verbruikten voor den oorlog reeds 1½ miljoen ton kunstmest, ~~..~~ Dit liep praktisch tot 0 terug. Na eenige stabilisatie in de verhoudingen nam het verbruik echter weer regelmatig en snel toe. Toch was het in 1925 nog was gekomen tot 40% van het voor-oorlogsverbruik. De verbruikscijfers vertoonen echter een onafgebroken stijging, zoodat de achterstand spoedig ingehaald schijnt.. De gegeven getallen omvatten het totaal aan kunstmest, en wel aan kali, fosfaten en stikstof. Polen beschikt zelf over 15 superfosfaatfabrieken, die een regelmatige propaganda voor het kunstmestverbruik voeren.

TSJECHO-SLOWAKIJE heeft eveneens een eigen kunstmest-industrie. De stijging van het verbruik aan super loopt parallel met de uitbreiding der suikerbietencultuur, waaruit afgeleid kan worden, dat het verbruik aan kunst-

mest in de andere branches niet of nauwelijks toenam.

ESTLAND is voor kunstmest uitsluitend op invoer aangewezen. De gegeven getallen betrekken zich alleen op super. Van 1923 tot '27 nam het verbruik met ruim 65% toe.

LETLAND. De getallen betreffen alleen het verbruik aan superfosfaat. In het verloop van 4 jaren constateeren we een verbruikstoename van 243%, wat $\bar{p}$ op een herstel van de intensiteit van den landbouw wijst. Voor 1926 is geen verbruik opgegeven, doordat in dat jaar een "eigen" superfosfaatindustrie geopend werd. Hoeveel in dat jaar uit de nationale industrie door den landbouw werd opgenomen, is ons niet bekend.

LITTAUEN is uitsluitend op invoer van kunstmest aangewezen. De getallen betreffen weer alleen superfosfaat. Van 1924 tot '26 een toename van 117%.

GRIEKENLAND heeft een "nationale" kunstmestindustrie, welke bijna uitsluitend gemengde meststoffen in den handel brengt. De getallen geven dan ook het verbruik aan gemengde meststoffen. De teruggang in het verbruik na 1925 ontstond, doordat 1 Jan. 1926 hoge invoerrechten op super betaald moesten worden, om de staatsindustrie te beschermen.

BULGARIJE werkt veelal nog volgens het twee of driefelden systeem. Kunstmest was en is nagenoeg onbekend. Toch begint het verbruik ook hier. In 1926 werd aan alle soorten kunstmest te zamen 425 ton ingevoerd.

RUSLAND. Hoewel kunstmest voor 1905 in Rusland nagenoeg onbekend was, was het verbruik alleen aan fosfaten in 1914 reeds tot 600 000 ton gestegen. De nationale industrie leverde daarvan 158 300 ton. Bij de revolutie verloor het oude Czarenrijk echter juist die gebieden, waar de kunstmestfabrieken gevestigd waren, zoodat Sowjet-Rusland van voren af aan beginnen moest. In koortsachtige haast wordt daaraan nu gewerkt. Van een invoeren van superfosfaat kan geen sprake zijn, omdat Rusland zich met de hoogste tolmuur tegen dit product heeft beschermd. Of de oorzaak daarvan gezocht moet worden in de omstandigheid, dat een invoer op grooten schaal de betalingsbalans te veel zou belasten, of dat de eigen industrie veel duurder werkt, kunnen we niet beoordeelen.

Aangezien het verbruik aan kunstmest in Oost-Europa regelmatig stijgt, dat er een vooruitgang der technische hulpmiddelen is. De keten, die den landbouw aan den maatschappelijken arbeid smeedt, wordt hechter, ook hier is de landbouw op den weg naar de industriele productie.

Het blijft echter nog een open vraag, in hoere de kleine boeren in dit proces getrokken zijn. Uit het feit, dat Estland, Letland en Finland reeds hun normalisatie-wetten hebben en Hongarije ze voorbereidt, en tevens uit het feit, dat deze landen krachtige boeren-coöperaties hebben, valt af te leiden, dat ook zij reeds binnen den kring der industriele productie geraakt zijn, dat ze op den weg naar de specialisatie zijn. Het alom doorzetten van dit proces is dus een kwestie van tijd.

Rutgers vestigt in zijn boekje "Het Boerenvraagstuk" er de aandacht op, dat het grootgrondbezit in zulke kleine stukken verdeeld is, dat de kleine boer bij den extensieven landbouw, zooals die in Oost-Europa gebruikelijk is, onmogelijk van zijn grond bestaan kan, zoodat hij op de groote goederen in loodienst moet gaan. Deze categorie van werkers kennen we in West-Europa ook: we noemen ze hier landarbeiders met een stukje grond. Uit dezen toestand leidt Rutgers nu af, dat de technische ontwikkeling van den landbouw niet vooruit komen kan door de armoede der kleine boeren. We gelooven echter, dat eenige voorzichtigheid bij het beoordeelen wel ter plaatse is.

Bij onze bespreking van den opbrengst per HA in West-Europa hebben we gezien, DAT DE NOOD DER BOEREN

ZICH NAAR TWEE RICHTINGEN UITWERKT, één die de technische ontwikkeling remt en één, die juist tot het stijgen der productiviteit voert. Rutgers zal $\forall$ toch wel niet heelemaal een vreemde in Holland zijn, zoodat hij kan weten, dat ook hier een opschuiving tot stand gekomen is van landarbeiders met een stukje grond naar het uitoefenen van het boerenbedrijf als "hoofdberoep". De NOOD brengt de boeren tot coöperatie en specialisatie: tot rationalisatie van het bedrijf. Alleen als de nood zoo ontzettend is, dat IEDERE accumulatie onmogelijk geworden is, kan ook het proces der specialisatie niet voortschrijden. MAAR ZOO IS DE TOESTAND IN OOST-EUROPA NIET! Gezien de enorme achterstand in bodemopbrengst per HA is duidelijk, dat er niet zoo heel veel nodig is, om deze met 30-40% te doen stijgen, wat den boeren een aanmerkelijke ruimte voor accumulatie geeft. Een typisch voorbeeld daarvan levert Italië, waar de boeren

tot een "Battaglia del grano", een tarweveldtocht, besloten. De opbrengst voor rogge, tarwe en mais steeg met ongeveer 20% boven het voor-oorlogspeil en voor haver en gerst met 30-40%. In landen met een veel lager niveau dan Italië wordt een dergelijke stijging nog gemakkelijker bereikt. In dit verband herinneren we aan BULGARIJE, waar de bodemopbrengst sinds 1914 met 14-50% toenam, zonder dat kunstmest in gebruik genomen werd. Ook Polen schijnt nog ruimte te laten voor de eigen accumulatie der boeren, wat we afleiden uit het feit, dat het katoenverbruik per hoofd der bevolking van 2 KG in 1924 tot 3,3 KG in 1927 is gestegen.

In de Rutgersche beschouwingswijze van het verdeelen van het grootgrondbezit is deze verandering in de bezitsverhoudingen vrijwel zinloos. Dit lijkt ons voor een beweging, die onder den drang der boeren tot stand kwam en zich van de Noordelijke IJszee tot de Middellandsche Zee en de Aziatische grens uitstrekt, niet houdbaar. Er is dan ook reeds een krachtige tendenz aanwezig, die aangeeft, dat bij de nieuwe bezitsverhoudingen meer uit den bodem gehaald kan worden, dan bij de oude, al zijn het dan ook niet in de eerste plaats de boeren, die daarvan de vruchten plukken.

Terwijl de landbouw in West-Europa tot de industriele productie is overgegaan en organisatorisch een eenheid geworden is, staat de Duitsche landbouw reeds onmiddellijk voor ~~KXX~~ zijn ineensstorting, doordat ongeveer DE HELFT VAN DEN OOGST in verschillende vormen aan het bank- en hypotheekkapitaal toevalt. De laatste paar jaren is iedere eigen accumulatie der boeren onmogelijk geworden. Brengen de Duitsche boeren nog de kracht hun bedrijven te rationaliseeren over den weg van DE NORMALISATIE VAN HET PRODUCT, dan kunnen ze weer eenigen tijd "aan hun verplichtingen voldoen". Blijkt dit niet mogelijk, dan stort met den landbouw het Duitsche Rijk ineen: DE SOCIALE REVOLUTIE STAAT VOOR DE DEUR! De oplossing kan dan alleen komen, door zich van het bank- en hypotheekkapitaal te bevrijden, dat is door de fundamenteen der kapitalistische samenleving te doen springen.

Anders in Oost-Europa. De boeren behoeften zich niet van het bank- en hypotheekkapitaal te bedienen, ze behoeften niet het kapitalisme te verslaan, maar alleen het parasitaire grondkapitaal, dat hen belemmerde in de opvoering van de productiviteit, hen belemmerde bij het betreden der "waren"markt. Zij behoeften daarom alleen het grondkapitaal aan te tasten, om ruim baan te krijgen voor de eigen kapitalistische ontwikkeling, die we in West-Europa al achter den rug hebben.